

רשמי סיור (ארה"ב, אירופה)

קדמים מחדשים את ציוד החליבה ועוברים מהמכונה המיטלטלת למיתקנים של אלפאמאטיק ולמיכלי חלב חדשים. ברבים מהמשקים מוותרים על הוצאת הבקר למרעה ומביאים את המספוא לאיכוס. חוואים רבים מחסלים את ענף החלב ועוברים לגידול בקר-בשר בצורה אקסטנסיונית.

ההזנה ברוב המשקים מתבססת על מספוא ירוק קצור בעונת הקיץ, לפעמים גם רעיה, ובנוסף לזה שחת אספסת או שחת מצמחיית המרעה. בחורף — עיקרה של מנת המספוא הגס — 25-20 ק"ג תחמיץ + 12-10 ק"ג שחת. אחת הבעיות הקשות ביותר של משקי החלב היא בעיית העובדים בענף. הקושי העיקרי הוא בכך שהעובדים חייבים לוותר על חופשות חגים ושבבות, ואין למצא להם מחליפים. לעומת זה בעבודות אחרות — בתעשייה, במשרדים, במסחר וכדומה נהוג כיום שבוע עבודה של 5 ימים. מחפשים כל מיני דרכים להקלת המצב, אבל לפתרון של ממש טרם הגיעו.

ביקרנו בארה"ב גם במשקים שעוסקים בגידול בקר לבשר בלבד. הגזעים המקובלים — הארפורד, אנגוס ושוורטהורן. במשקים לא מעטים עוסקים גם בהכלאות שונות והשימוש בפרי שארולה הולך ומתרחב. ישנם טיפוסים שונים של משקים, העוסקים בייצור בשר; ברבים מהם מחזיקים בעדר אימהות גדול ואת השגר מוכרים לאחר הגמילה מיניקה למשקי מרעה, המגדלים אותם עד לשלב הפיטום שלפני ההוצאה לבית המטבחים. ישנה איפוא התמחות מסוימת בשר לבנים השונים של גידול ופיטום בקר-הבשר. ביקרנו גם במשקים, בהם מחזיקים את בני הבקר במרעה עד לגיל של שנתיים, ומשם הם עוברים למפטמות לתקופה קצרה. במפטמות מוזנים בשחת ובתוצרי-לוואי של בתי-בד שונים. הטיפוסיות של המשקים, או של המפעלים לייצור בשר, נקבעת על הרוב ע"י תנאי המקום (שטחי מרעה טבעי נרחבים, הקירבה לבתי-הבד וכדומה) והתמחותם וכשרונם של הבעלים. ביקרנו גם בכמה ממשקי החלב המצטיינים,

לפני כשנה יצאנו לבקר קרובים בחוף-לארץ וניצלנו הזדמנות זו כדי לסייר בארצות, בהן מפותח משק בקר-החלב.

ארצות-הברית

תחנתנו הראשונה היתה ארצות-הברית וביקרנו בעשרות משקים במדינות פאנסילבניה, אילינויס, וויסקונסין וניו-יורק. עברנו לכל רוחבה של ארה"ב והגענו גם לקליפורניה. נמסור קודם כל את התרשמותנו משני מכוני הזרעה גדולים — האחד קואופרטיבי והשני פרטי. שני המכונים האלה הם במדינת אילינויס. המכון הקואופרטיבי משרת כ-100 אלף ראש, ומחזיקים בו פרים פריזיים (הולשטייניים), שווייציים, ג'ארסיים וגארנסיים. עובדים בזירמה קפואה בלבד ומקיימים דרך-קבע מלאי של 40 אלף מנות הזרעה. מכון זה מבצע את ההזרעות תוך קשר ישר עם בעלי העדרים, כנהוג אצלנו בארץ.

המכון הפרטי מספק זירמה בארה"ב ל-1,100,000 פרות וכן מייצא זירמה לחוף-לארץ. במכון זה מחזיקים 120 פרים מכל גזעי הבקר שבארה"ב, וכן הוא מקיים בית-ספר למזריעים המשמשים במידה ידועה כעובדי המכון. רישם מיוחד עשו עלינו הסידורים השונים במכון זה: המעבדה הענקית לטיפול בהקפאת הזירמה, שיכוני הפרים, המרכזים לסטאטיסטיקה ולעריכת מבחני הפרים. במכון זה יש זירמה מלפני 10 שנים ומזריעים בה. את הזירמה מספקים למזריעים הקשורים על דעת עצמם בבעלי העדרים, ולמכון עצמו אין כל קשר עם המשקים.

בהמלצת שני המכונים הנ"ל ביקרנו במשקים רבים, בכאלה שמחזיקים רק פרה אחת ובאלה שמטפלים בעדרים של 300-500 ראש. עלינו לציין שהתרשמנו באופן מיוחד לטובה מהמשקים המשפחתיים, מהניקיון המופתי במבנים ומהיחס המסור לבעלי-חיים. אמנם, פה ושם נתקלנו גם במשקים מוזנחים, ללא כל סידור מודרני במבנים ובכלי העבודה, אולם משקים כאלה הם מעטים, והם הולכים ונעלמים. במשקים המת-

דנמרק

ארץ זו ידועה בעולם כאחת המתקדמות ביותר בפיתוח משק החלב, ואמנם נוכחנו שכך הוא הדבר. האופייני בחקלאות הדנית זהו המשק המשפחתי הבינוני. אלה הם משקים מבוססים למדי מבחינה כלכלית, שעיקר הכנסתם באה מעדר בן 20-25 פרות ומייצור בשר-חזירים; ברובם של המשקים משווקים מ-120 עד 250 חזירים. רצינו לבקר בארץ זו גם במשקים גדולים, כדי שנוכל להשוותם מבחינת המימון והעבודה למשק הקיבוצי בארץ, ואמנם ניתנה לנו ההזדמנות לבקר בשני משקים כאלה, שהינם שונים במיבנם האחד מן השני בצורה בולטת. במשק א' מקיימים עדר בקר חלב עם 200 חולבות; כולן משוכנות תחת גג אחד, כשגדר חשמלית מפרידה בין 2 קבוצות של פרות, שכל אחת מהן מונה 100 ראש. לכל קבוצה יש מכון חליבה מיוחד מטיפוס שדרת-דג וקיר משותף מפריד בין שניהם. מספר העמדות בכל מכון — 5 מכל צד. את חליבת 100 הפרות מבצע עובד אחד; מספר החליבות — שתיים. במשק זה, המשתרע על שטח של 4,500 דונם, מגדלים את כל המספוא, מכינים תחמיצים מאפונה (לאחר שהורידו ממנה את הגרגרים), קוצרים אספסת ירוקה וכן מייבשים אספסת לשחת. בני-הבקר המגודלים רועים בקיץ במרעה והצעירים יותר, אף היונקים, מוחזקים במבנה, כלואים בעמדות קבועות מהיום החמישי לחייהם. במשק זה מגדלים גם 12-15 אלף חזירים בכל שנה, ובס"ה עסוקים בו 12 עובדים, בכלל זה המנהל של המשק ורכז ענף הרפת. רכז זה ממלא גם תפקיד של "שבתאי" לשני החולבים. כששאלנו את בעל המשק על מצבו הכלכלי, הוא ענה לנו: "אני מחזיק תמיד עיפרון ביד והנני רושם בדיוק כל הוצאה וכל הכנסה, ואילו הייתי נוכח שאיני מרוויח הייתי עובר לעסק אחר". בעל משק זה מודאג בעיקר מבעיית העובדים המתאימים לעתיד לבוא, אף על פי שלעת-עתה הוא מצליח לרכז צוות עובדים מנוסים, להם הוא גם מעניק תנאים מיוחדים בדיוור ובאספקה, בנוסף לשכר. הופתענו במשק זה מה"נחשלות" כביכול בחלוקת המספוא: אותם שני החולבים

שנתפרסמו כספקים של פרים לרבייה, ממשקים מסוג זה גם אנחנו רכשנו עגלים-פרים. נוכחנו שבמשקים כאלה מקפידים באופן מיוחד על הטיפול האינדיבידואלי בכל פרה; לכל עובד מצמידים מספר בהמות והוא האחראי לכל הנעשה ולכל הקורה בפרות אלה. נאמר לנו במשקים אלה שעל אף המיכון הרב, אין לוותר על עינו הטובה של המטפל ועל מסירותו לבהמות שהוא אחראי להן.

מן הראוי להזכיר עוד את ה"יחס" של הבוקרים המצטיינים להכנת המספוא הגס. ישנם עוד כיום משקים לא מעטים שמייבשים את השחת על חצובות, למען שמירה על איכות משובחת.

במשקי חלב רבים עברו לשימוש בתחליפי חלב בגידול העגלות; אולם המשקים שמשווקים חלב לתוצרת (לתעשיית חמאה) ממשיכים להג' מיע את בני-הבקר שלהם בחלב כחוש ובחובצה שמקבלים בחזרה מהמחלבות.

נורבגיה

כאן ביקרנו בחלק הצפוני של המדינה. תנאי החקלאות באיזור זה הינם קשים באופן מיוחד: האדמה מפוצלת לחלקות קטנות, והנוף — רובי מדרוני. אולם גם באיזור זה ראינו עדרים המניבים תנובות ממוצעות בגבולות 5,000—5,500 ק"ג חלב עם 3.8%—4.1% שומן. גזע הבקר הוא — הנורבגי האדום. בקיץ מוציאים את העדרים לרעייה ביערות; מרעה זה מצמיח צמחי קיטנית רבים שערכם המזוני הוא די גדול. בעונת החורף — סלק מספוא, כרוב מספוא ושחת, שרובה ככולה מיובשת על חצובות. גם בארץ זו עברו רוב המשקים לחליבה במכונות, וכן מתפשטת ההזרעה המלאכותית, על אף המרחק הגדול בין משק אחד למשנהו. התמורה עבור החלב שווה לזו שאצלנו, וגם שם נתמך הענף ע"י הממשלה. כאמור, תנאי החקלאות בנורבגיה הם קשים למדי, אולם מעודדת עובדת חריצות האיכרים בעיבוד כל פאת אדמה שאפשר איכשהו להגיע אליה; ואם אין אפשרות לעבדה במכונה מעבדים אותה בידים.

מבקרים רבים באים למשק זה, כיוון שהוא מעורר ענין מיוחד בשיטות המימשק שלו. בעל המשק אף גובה תשלום של 5 כתר מכל מבקר, כי אין הוא מוכן לבטל את זמנו בהדרכת מבקר רים חינם-אין-כסף. אנחנו נתקבלנו על ידי בעלי משק זה בסבר-פנים ובידידות רבה והם גם התעניינו בנעשה במקצוע בארץ. מטעם משרד החקלאות הדני נערך מחקר מיוחד בשאלת הריווחיות של שני המשקים הגדולים האלה.

בדנמרק ביקרנו גם בתחנת ניסיונות מפורסמת. הם חוקרים שם את בעיות פיתום העגלים, כיוון שבזמן האחרון התרחב מאוד ייצוא עגלי מרבק (בגיל 7-8 חודשים) לאיטליה. במשקים לא מעטים מגדלים את העגלים עד לגיל של שנה ומשקלם בגיל זה נע בין 360 ל-400 ק"ג. התוספת היומית במשקל החי נעה סביב 1000-1200 גרם. כמות המזון לכל ק"ג של תור ספת משקל מסתכמת ב-4.6-5 יחידות מזון. עגלי המרבק ניוונים ב-2-3 יח"מ של סחיט, טרי או מוחמץ, מזון מרוכז ומנות מצומצמות מאוד של שחת. באותה תחנה חוקרים גם את השפעת הכופתיות על תנובת החלב ושיעור השומן בו. ניסויים בכיוון זה נערכים עם 30 מבכירות.

התרשמונו באופן מיוחד ממחקריה של התחנה בשאלות יומיומיות שמעסיקות את הבוקרים, כך, למשל, כשענין פיתום העגלים הפך לענף בעל ערך כלכלי בתנאי משק החלב הדני, הוחל בתחנה בבירור כל הבעיות הכרוכות בקידום ענף זה; בקשר עם זה אף מבררים את בעיית הסירוס של העגלים — כיצד לבצעו, באיזה גיל וכד.

מעורר ענין מיוחד בדנמרק אירגון ההדרכה המקצועית לאיכרים. קיים קשר חי ומתמיד בין המדריך והאיכר בכל השאלות. המדריך מסייע בהכנת תכנית משקית והוא גם עוקב בעירנות אחר ביצועה והגשמתה.

סופר לנו גם על אירגון המלחמה במחלות עטין בארץ זו ונתקבל הרושם שיש לנו מה ללמוד מהם גם בשטח זה.

הולנד

בארץ זו כבר ביקרנו בראשונה לפני שנים אחדות, והפעם התעניינו בשינויים שחלו מאז,

מחלקים בידיים את המזונות לכל העדר בתוך הסככה הענקית, אשר לאורכה מסודרים 2 איבורים. ליד האיבורים צוידו העמדות ברצפות חריצים ושאר השטח שבסככה מרופד רפד עמוק. התחמיץ מוגש פעם אחת ביום במנות של 20-25 ק"ג ולפנות ערב מחלקים באותם האיבורים שחת במנות של 5-8 ק"ג לראש.

לא נהוג במשק זה להעביר פרות מסככה לסככה ולמיין אותן בקבוצות בהתאם להנבה, או הזנה; כן לא נהוגה בעדר הזרעה מלאכותית, כיון שאין גם סידורים לקשירה או כליאה של הפרות; מחזיקים בשני פרים בתאים עם חצרות וכל פרה בתאנתה מוכנסת לחצרו של הפר. סיידור זה חוסך להם, לעובדים, טרחה מיותרת. תנובתה הממוצעת של העדר הזה היא בגבולות 6000 ק"ג. הפרות הן מגזע שחור-לבן ודני אדום. את ביקורת התנובה עורכים פעם בחודש ותכולת השומן נבדקת במכשיר אוטומאטי.

במשק הגדול השני שביקרנו מחזיקים 200 פרות, ואף הן משוכנות „תחת גג אחד“, אבל כלואות בעמדות קבועות; זה 6 שנים שנהגים לפי שיטה זו באותו משק. אין מתירים את הפרות כלל וחולבים אותן בעמדותיהן במכונות חליבה מיטלטלות; החלב מוזרם בצינורות ישר למיכל שבחדר החלב. מחציתה של הרצפה במשק זה בנויה חריצים והזבל נשטף לבור עמוק שבקצה המבנה; הזבל הנוזלי נשאב ומשמש להשקאת השדות.

גזע הבקר הוא פריזי טהור. העבודה מבוצעת ע"י בני-המשפחה בעיקר; גם אשתו של החוואי עובדת ברפת והיא מטפלת בבני-הבקר הרכים. העגלות הגדולות יוצאות בקיץ למרעה, אבל בקירוב, לאחר שישופץ מבנה מיוחד בשביל העגלות, יחזקו גם הן כל הזמן במבנים והמזון יוגש להן באיבורים. להפראת הפרות משתמש איכר זה בזירמה קפואה שהוא מייבא מקנדה ומארה"ב.

רובה של האספקה לעדר באה משדות המשק; אף את הגרגרים מייצרים במשק. המס' פוא הירוק ניתן במנות של 20-35 ק"ג לראש; בעונת החורף מקבלות הבהמות תחמיצים, בעיקר — מאספסת ומצמחיית המרעה.

בכך בביקורינו במשקים שונים ממראה בני-הבקר ומהתפתחותם.

בתחנות ניסיון מקדישים תשומת-לב לחקר בעיות העבודה במשק החלב, כי גם בהולנד אין רוצים עוד האיכרים הצעירים להיות משועבדים לתנאי ונוהלי עבודה מימים עברו. כדי להקל את עול העבודה בודקים את האפשרות לשנות את רווחי הזמן שבין חליבה לחליבה וכן רוצים לצמצם ככל האפשר את העבודה בשבתות ובחגים; כך, למשל, מבררים אם אפשר לגדל בהצלחה את השגר אף כשתידחה ההגמעה בחלב באחד מימות השבוע ל-36 שעות.

הולנד עודנה גם כיום המקור העיקרי לפריי-רבייה בשביל מגדלי הבקר הפריז באירופה ובארצות ש"מעבר למסך" — ברוסיה ובכל שאר הארצות הקומוניסטיות.

התערוכות האיווריות והארציות, אף הן מתקיימות כבעבר (ואולי אף נתרבו) הן ממשיכות לשמש מקום משיכה לבוקרים לעתים מזומנות.

בסכמנו את רשמינו מהביקורים הננו מסיקים את המסקנה שגם כיום דנמרק והולנד הינן הארצות שעשויות לשמש דוגמה למשק-חלב מאורגן ומטופח למופת, ויש הרבה ללמוד מהם, ביחוד בכל הנוגע לטיפול בבהמות ה"יחס" אליהן.

גיואל וישראל

מעברות, נובמבר 1967

ואמנם ישנם כאלה: (1) סוסי העבודה נעלמו כליל ממשקי האיכרים ההולנדיים; (2) גם החלי-בה בידדים, שהיתה כה מפורסמת ביעילותה בארץ זו, אף היא הפכה לתופעה נדירה ביותר, ומכונת החליבה השתלטה על עבודה זו. הסיבה העיקרית לשינוי זה — חוסר ידיים עובדות והמגמה להגדיל ככל האפשר את יחידת-העדר. כידוע, ההולנדים היו המפגרים בהנהגת ההזר-רעה המלאכותית בעדריהם, ובכל משק הוחזק פר פרטי; גם מבחינה זו חל שינוי יסודי, וכיום מקיימים פרים פרטיים במשקים מעטים בלבד. התפתח עד מאוד ענף הייצור של "בשר לבן" וסופר לנו שבוקרי הולנד מייצאים כ-600 אלף עגלים-ות לשווקי הבשר הלבן באנגליה ובאי-טליה.

נתרבו כלי עבודה ומכונות חקלאיות מודר-ניות באסיף המספוא ובייבוש השחת. תחליפי החלב הינם פופולאריים מאוד במשקי הבוקרים זרק במשקי טיפוח, בהם אין עוסקים בפיטום, עוד ממשיכים להשתמש בחלב רזה, המותז מהמחלבות. על אף המודרניזציה בשטחים רחבים, לא נשתנה עד עתה שום דבר בהובלת החלב, וההולנדים נזקקים לאותם הקנקנים הכ-בדים מ"הימים ההם". מהמחלבות ממשיכים האי-כרים לקבל גם את החובצה ומי הגבינה, ובמ-שקים רבים מגמיעים את בני-הבקר בתוצרי-לזואי אלה עד לגיל של 10 חודשים; אין ספק שזה משפיע יפה על התפתחות השגר, ונוכחנו

בוקרי ישראל מתאבלים על מותו של

משולם גפנר ז"ל

אחד החלוצים בכינון משק החלב בארץ ובקידומו
ומביעים השתתפותם בצער משפחתו